

Asia: VN/37863/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain, sairausvakuutuslain sekä eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

Näkövammaisten liitto ei kannata esitettyä nuoren kuntoutusrahan lakkauttamista.

Nuoren kuntoutusrahaan on tällä hallituskaudella kohdistunut useita muutoksia. Ne ovat poistaneet siihen alusta lähtien liittyneet positiivisen erityiskohtelun elementit. Muutokset ovat myös käytännössä näivettäneet nuoren kuntoutusrahan. Näkövammaisten liitto on perustellusti vastustanut Suomen hallituksen aikaisempia nuoren kuntoutusrahan heikentämiseen liittyneitä toimia.

Näkövammaiset nuoret ovat opintopolkunsa aikana saaneet nuoren kuntoutusrahaa, jolla on ollut positiivinen vaikutus. Monelle opinnot on myös myönnetty ammatillisena kuntoutuksena, mutta toimeentulona on ollut nuoren kuntoutusraha. Jos nuoren kuntoutusraha poistetaan omana etuutenaan, sillä voi olla haitallisia seurauksia näkövammaisten nuorten opiskelumotivaatioon ja koulutusmahdollisuuksiin. Vaikka matalamman työelämätaavoitteen esitetään säilyvän alle 20-vuotiailla, esitys ei takaa, että näin tulee käytännössä tapahtumaan.

Näkövammaisille nuorille opiskelu on usein vaativampaa kuin näkeville ikätovereille. Haasteita aiheuttavat esimerkiksi harjoittelupaikkojen niukkuus, digitaalisten oppimisympäristöjen ja materiaalien saavutettavuuspuutteet, ongelmat vammaispalvelulain (675/2023) mukaisissa tukipalveluissa kuten henkilökohtaisessa avussa ja liikkumisen tuessa, riittämättömät erityisjärjestelyt valintakokeissa ja opinnoissa sekä arjen opiskelujärjestelyihin liittyvät vaikeudet.

6 § Ammatillisen kuntoutuksen järjestäminen

Pykälään esitetään lisättäväksi uusi 5 momentti koskien matalamman työelämätavoitteen nuoria. Momentin mukaan alle 20-vuotiaan hakijan kuntoutuksen tarkoituksenmukaisuuden arvioinnissa otettaisiin huomioon kuntoutuksen mahdollisuudet varmistaa hakijan ammatillista kuntoutumista ja edistää hänen työllistymistään. Pykälän perusteluissa momentin sisältöä avataan nykyistä nuoren kuntoutusrahaa ja sen myöntämisedellytyksiä vastaavasti.

On välttämätöntä, että esitettävä säännös toteutuu käytännössä. Pykälän perusteluja tulee käyttää ohjenuorana alle 20-vuotiaiden kohdalla ja niistä tulee myös tiedottaa aktiivisesti. Alle 20-vuotiaiden matalamman työelämätavoitteen tulee tosiasiallisesti säilyä eikä sitä saa vaivihkaa häivyttää tiukempien tulkintojen alle. Kuntoutusrahan saamisen kynnys ei saa nousta nykyisestä. Myöskään kuntoutusrahan hakuprosessi ei saa muuttua nykyistä raskaammaksi.

Perustelujen mukaan alle 20-vuotiaana hakijana pidettäisiin ihmistä, joka on jättänyt ammatillista kuntoutusta koskevan hakemuksen alle 20-vuotiaana. Koulutuksen osalta edellytetään lisäksi, että hakija on tullut hyväksytyksi koulutukseen ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta. Näyttää siltä, että kirjaus on ristiriidassa nykyisen nuoren kuntoutusrahan myöntämiskäytännön kanssa. Kelan kuntoutusrahaa koskevien etuusohjeiden luku 1.2.8.1.1 käsittelee nuoren kuntoutusrahan osalta ikää. Kohdan mukaan edellytyksenä on, että nuori on hyväksytty suorittamaan tutkintoa ennen kuin hän on täyttänyt 20 vuotta. Tässä ei ole mitään mainintaa siitä, että myös hakemus tulee jättää ennen kuin on täyttänyt 20 vuotta. Näkövammaisten liitto esittää, että pykälän perusteluista poistetaan kohta "joka on jättänyt ammatillista kuntoutusta koskevan hakemuksen alle 20-vuotiaana".

On huomattava, että ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutuksen päättymispäivään saakka. Nuoren kuntoutusrahaa maksetaan sen kuukauden loppuun, jolloin meneillään oleva kuntoutus päättyy. Käytännössä nuoren kuntoutusrahan lakkauttaminen muuttaa tilannetta myös tältä osin. Aihetta on käsitelty hallituksen esityksen luvussa 4.2.1.1 Vaikutukset kotitalouksien asemaan.

Näkövammaisten liitto ei kannata esitettyjä muutoksia, jotka heikentävät työpajatoimintaan tai maksullisiin opintoihin osallistuvien nuorten asemaa nuoren kuntoutusrahan lakkautuksen myötä. Epäselväksi jää, onko näihin nuoren kuntoutusrahaa saavilla tosiasiallisesti mahdollisuus siirtyä toisen etuuden piiriin ilman, että he joutuvat luopumaan maksullisista opinnoista tai työpajatoiminnasta.

Näkövammaisten koulutus- ja työllisyysaste

Näkövammaisten liiton ylläpitämä lakisääteinen Näkövammarekisteri on yksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) valtakunnallisista henkilörekistereistä. Näkövammarekisterin tilastojen

mukaan näkövammaisten ihmisten koulutusaste korreloi selvästi työllisyysasteen kanssa. Korkeammin koulutetut työllistyvät paremmin kuin matalammin koulutetut.

Näkövammarekisterissä työikäisten näkövammaisten koulutusastetta on seurattu säännöllisesti vuodesta 1985. Kun tarkastellaan näkövammaisten koulutustason ja työllisyysasteen kytköstä, nähdään, että pelkän perusasteen varassa olevista näkövammaisista on työelämässä kokoaikaisesti, osa-aikaisesti tai yrittäjinä 24 %. Korkeakoulututkinnon suorittaneista vastaava luku on 78 %. Näkövammaisten työllisyysaste on noin 41 %, joka on kaukana koko väestön työllisyysasteesta.

Näkövammaisista perusasteen koulutuksen varassa on 35,1 %, joka on huomattavasti enemmän kuin koko väestössä. Keskiasteen tutkinnon suorittaneita on 44,2 %, joka eroaa vain hieman koko väestön osuudesta. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on 20,6 %. Näkövammaisten korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä on kasvanut, mutta samalla ero koko väestöön pysyy ennallaan tai kasvaa.

Tätä taustaa vasten on erittäin tärkeää varmistua siitä, että näkövammaisten nuorten koulutustasoa nostetaan eikä ryhdytä toimiin, jotka laskevat sitä. Nuoren kuntoutusrahan poistaminen, ja siihen aiemmin tällä hallituskaudella kohdistetut muutokset, ei ole toimenpide, joka tukisi koulutustason nousua. Lisäksi on huomattava, että pääministeri Orpon hallitusohjelman koulutukseen ja työllisyyteen liittyvien kirjausten tulee koskea myös näkövammaisia, ja muulla tavoin vammaisia, nuoria.

Vaikutusarvioinnissa puutteita

Vaikutusarviointien luku 4.2.1.1 käsittelee vaikutuksia kotitalouksien asemaan. Luvun mukaan muutos aiheuttanee osalle katkoksen toimeentulossa. Katkos on esityksen mukaan lyhytaikainen ja kestää korkeintaan joitain viikkoja. Vaikutusarvioinnissa todetaan, että asiakkaiden olisi haettava katkoksen ajalle muuta etuutta, kuten toimeentulotukea, tai asiakkaat voisivat turvata toimeentulonsa säästöillään. Käytännössä tämä tarkoittaa byrokratian lisääntymistä sekä asiakkaan että toimeentulotukea myöntävän tahon näkökulmasta. Lisäksi ajatus siitä, että nuori voisi elää säästöillään joidenkin viikkojen ajan, ei ole realistinen. Esimerkiksi itsenäisesti asuvalle nuorelle on tuskin kertynyt opiskelun aikana sellaisia säästöjä, joilla hän kustantaisi välttämättömät menonsa joidenkin viikkojen ajan.

Näkövammaisten liitto korostaa, että aiemmat heikennykset nuoren kuntoutusrahaan ja nuorten ammatilliseen kuntoutukseen ovat osuneet erityisen raskaasti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin. Muutokset ovat lisänneet eriarvoisuutta näkövammaisten ja näkevien nuorten perheiden välillä, ja nyt esitetty uudistus uhkaa vahvistaa tätä kehityssuuntaa entisestään. Esityksessä ei myöskään tarkastella kattavasti hallituskauden aikana tehtyjen sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutuksia.

Luvussa 4.2.2.4 käsitellään vaikutuksia vammaisiin henkilöihin. Näkövammaisten liitto toteaa, että vammaisvaikutusten arviointi on tehty pintapuolisesti ja puutteellisesti. Luvussa mainitaan YK:n vammaissopimus, mutta sen merkitystä ei ole avattu. Esitetyn muutoksen suhteutumista YK:n vammaissopimuksen velvoitteisiin ei myöskään ole avattu.

Arvioinnissa ei ole tarkasteltu riittävän laajasti niitä tekijöitä, joihin esitetyt muutokset vaikuttavat vammaisten nuorten arjessa, eikä siinä myöskään tarkastella pitkäaikaisia seurauksia, joita voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa näkövammaisen nuori keskeyttää opintonsa taloudellisista syistä. Vammaisvaikutukset tulee arvioida perusteellisemmin, monipuolisemmin ja huolellisemmin.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Nuoren kuntoutusrahan näkökulmasta merkittäviä YK:n vammaissopimuksen artikloja ovat koulutusta käsittelevä artikla 24, työtä ja työllisyyttä käsittelevä artikla 27 sekä riittävää elintasoja ja sosiaaliturvaa käsittelevä artikla 28.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitea (CRPD-komitea) toteaa 3.9.2025 Suomelle antamissaan loppupäätelmissä, että sosiaaliturvaleikkaukset ovat vaikuttaneet suhteettomalla tavalla vammaisiin ihmisiin eikä näiden uudistusten yhteydessä ole tehty kattavia vammaisvaikutusten arviointeja. Esimerkiksi CRPD-komitea nostaa muun muassa pienituloiset, joita monet näkövammaiset opiskelijatkin ovat. CRPD-komitea suosittaa, että viimeaikaisista uudistuksista, budjettileikkauksista ja kustannussäästötoimista tehdään kattava vaikutusten arviointi. Lisäksi tulee varmistaa, ettei näillä toimilla ole haitallista vaikutusta vammaisten ihmisten elintasaan. Seikat on dokumentoitu CRPD-komitean loppupäätelmien kohtiin 54 ja 55.

Lisätietoja

järjestöjohtaja Sari Kokko, sari.kokko@nakovammaistenliitto.fi

työelämäasiantuntija Ville Ukkola, ville.ukkola@nakovammaistenliitto.fi

Näkövammaisten liitto ry

Jukka Tahvanainen

Sari Kokko

toimitusjohtaja

järjestöjohtaja

Kuntoutuslakiin ehdotetut muutokset

-

Asiavirheen korjaamista koskevien säännösten muuttaminen sekä sairausvakuutuslakiin ehdotetut uudet säännökset

-

Työttömyysetuuden sovittelua koskevan säännöksen muuttaminen

-

Kokko Sari
Näkövammaisten liitto ry